

Mapa z 1920 roku /autorstwa W.Starzyńskiego/ wskazuje na jeszcze inny sposób zagospodarowania zespołu i wnętrza dziedzińca więzienia. Schematycznie naszkicowane budynki główne zespołu – administracyjny i penitencjarny połączone zostały łącznikiem. Od ryzalitu budynku penitencjarnego do granicy nieruchomości od strony ulicy Winiarskiej wyznaczono ogrodzenie izolujące wnętrza dziedzińca od zespołu. Nie zaznaczono jednak istniejących murów znanych z materiałów ikonograficznych z tego samego okresu czasu.

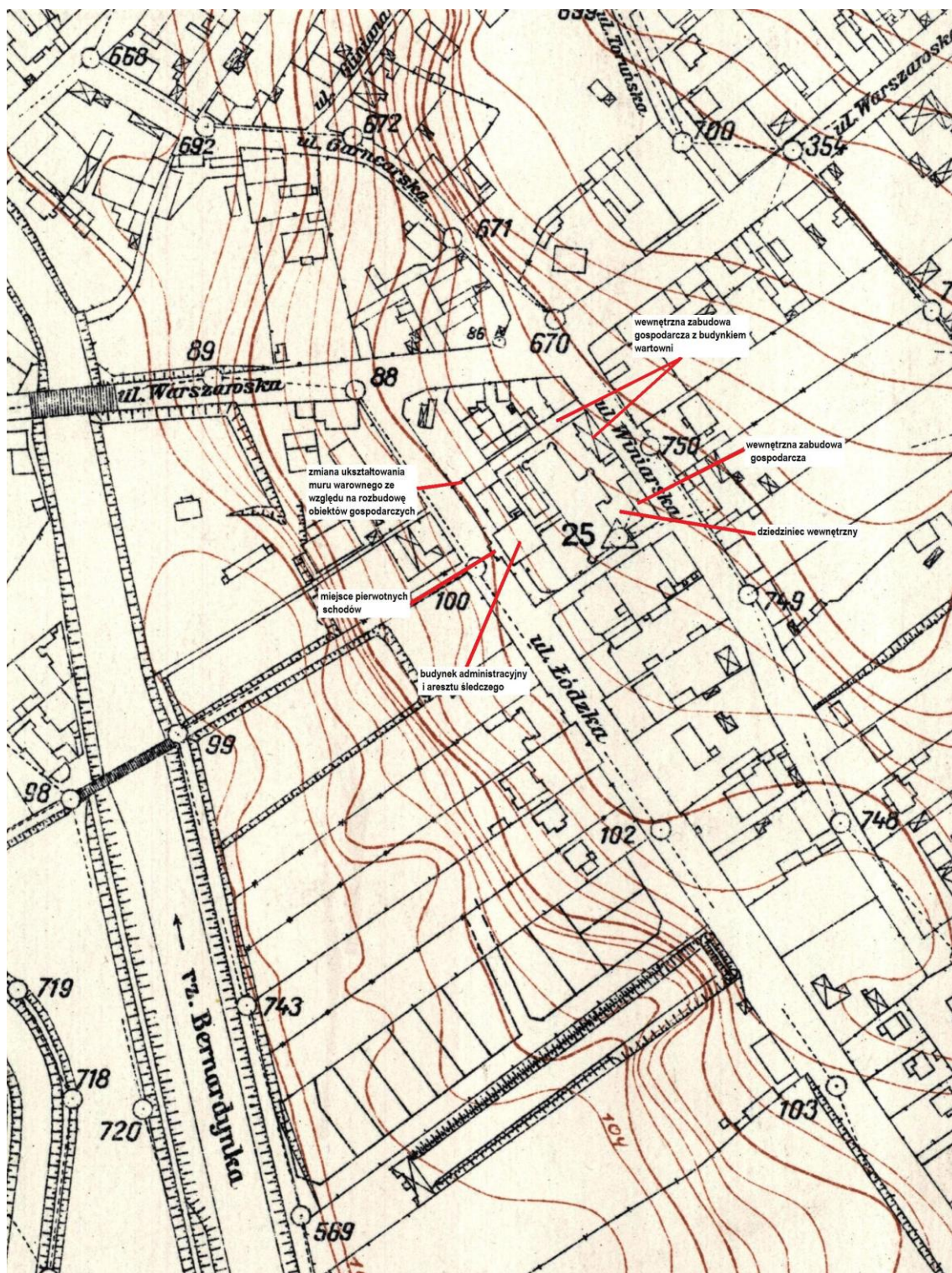
Budynki pomocnicze dla zakładu /cztery zlokalizowane na mapie/, zapewne drewniane, rozproszone były nieregularnie przy wszystkich narożach nieruchomości. Od strony południowej muru wytyczona wąska uliczka komunikująca ulicę Winiarską z ulicą Łódzką – ulica Więzienna. Ta sama ulica pojawia się również na mapach wcześniejszych. Od strony północnej granica nieruchomości /już bez wytyczonej drogi wewnętrznej/, poza którą nieliczna zabudowa nie wchodząca w skład zespołu karnego.

Mapy z lat 1927, 1932, 1935, 1939, 1940 nie wnoszą nic nowego do sposobu zagospodarowania terenu więzienia, natomiast bardzo rozrasta się okoliczna zabudowa mieszkalna. Kolejne budynki lokalizowane są wzdłuż ulicy Łódzkiej, po obu jej stronach /od strony zachodniej zabudowa jest znacznie bardziej rozproszona niż po stronie wschodniej/ oraz po obu stronach ulicy Winiarskiej. Od strony północnej, od ulicy Warszawskiej zabudowa mieszkalna i gospodarcza stanowi zwarte bloki zabudowy kwartałów. Zachowana jest tzw. Aleja do więzienia usytuowana na osi głównego wejścia do budynku administracyjnego od mostu na Kanale Bernardyńskim. Park Miejski zostaje poszerzony do Wału Bernardyńskiego. Wyjątkiem jest szczegółowa mapa z 1934 roku, gdzie naniesione są już budynki przy obrzeżach muru, poszerzenie zabudowy gospodarczej w kierunku północnym, zniekształcenie północno – zachodniego naroża muru poprzez wyprostowanie narożnika i tym samym zniekształcenie pierwotnego projektu architektonicznego.

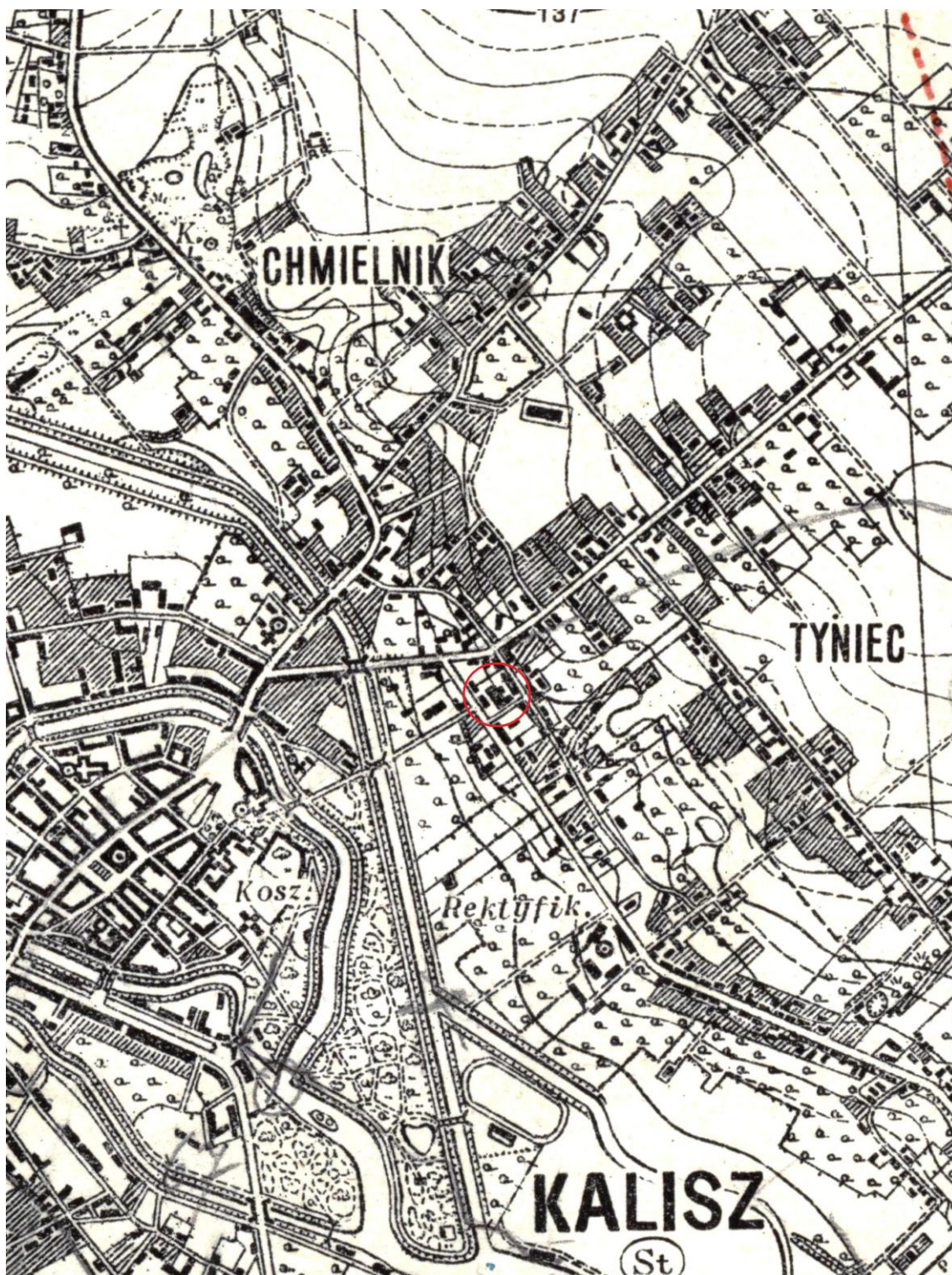
Mapy współczesne wskazują takie samo usytuowanie nieruchomości, z tym że rozbudowanej o kolejne obiekty towarzyszące, ale z utrzymaniem gabarytów obiektów i linii zabudowy, zasięg zwartej zabudowy miasta wcześniej przedmieścia tynieckiego, a także przebieg dróg dojazdowych wokół obiektu, z zachowanymi i w zasadzie utrzymanymi osiami kompozycyjnymi i widokowymi założenia, w tym powiązanie zespołu poprzez park z miastem lokacyjnym.



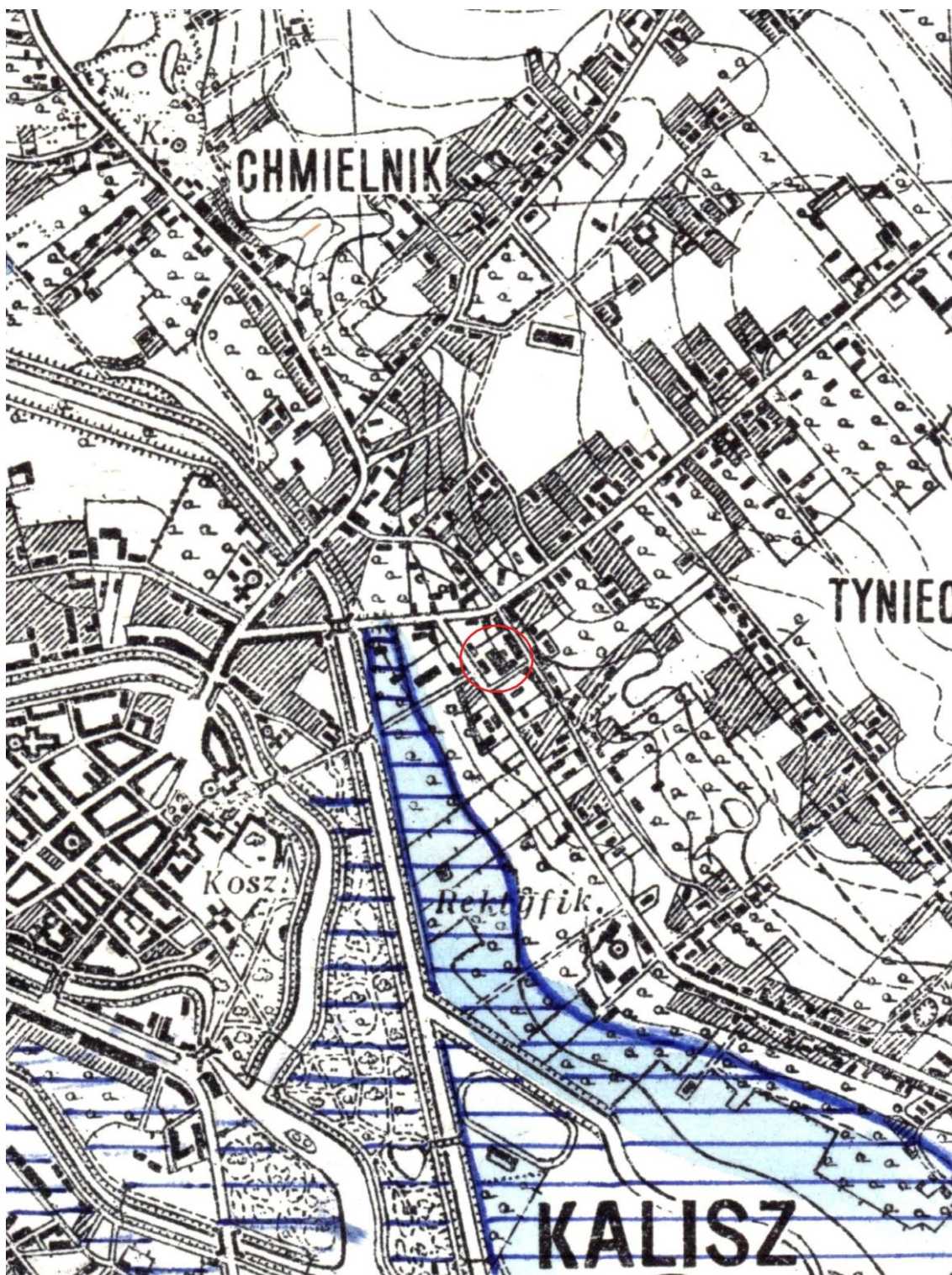
42. Materiał kartograficzny – stan na 1932 r. Lokalizacja na Tyńcu zabudowy zespołu więziennego. Fragment planu miasta Kalisza z 1932 r. Plan miasta Kalisza i okolicy podmiejskiej. Zakład Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej sygn. V II 192.



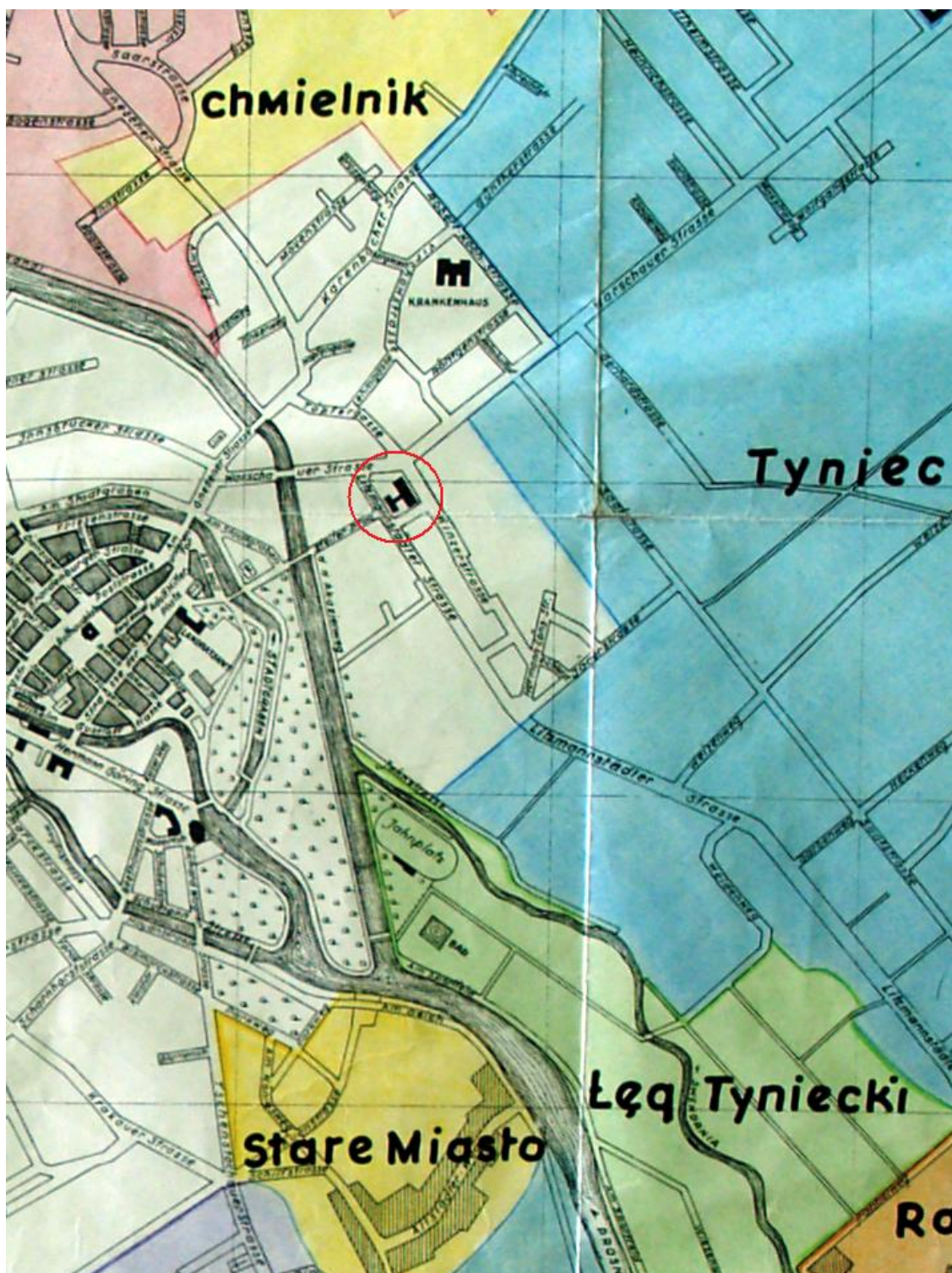
43. Materiał kartograficzny – stan na 1934 r. Lokalizacja zabudowy zespołu więziennego. Fragment planu Kalisza (Sekcja 4) 1934 r. Źródło: http://maps.mapywig.org/m/City_plans/Central_Europe/m.Kalisz_S.4_5K_1934_APP_Syg_n._Pl.m._76a-4.jpg.



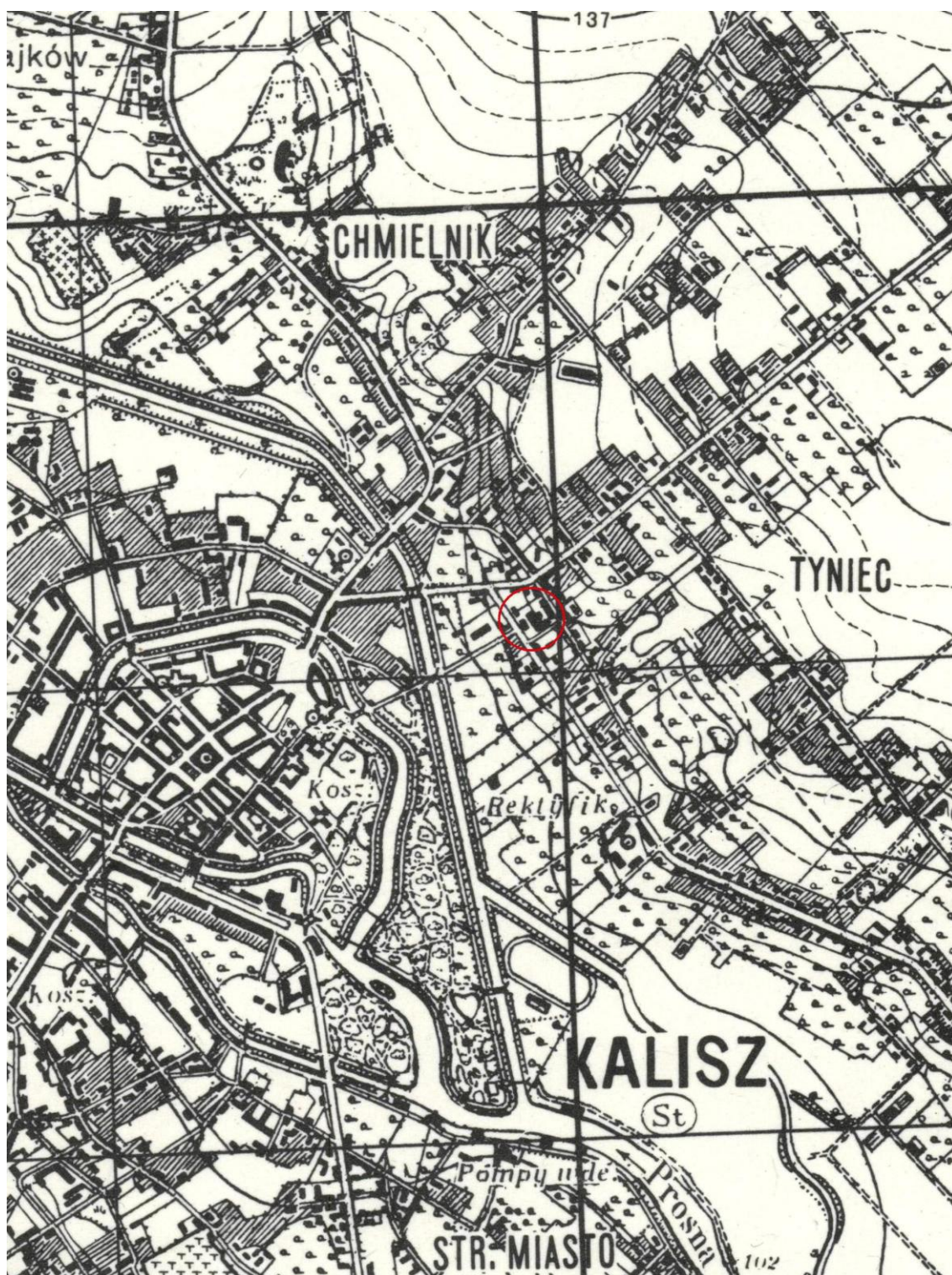
44. Materiał kartograficzny – stan na 1935 r. Lokalizacja na przedmieściu Tyniec zabudowy zespołu więziennego. Fragment mapy Kalisz (WT) 1935 r. 1:25000.
Źródło: http://maps.mapywig.org/m/WIG_maps/series/025K/P41-S26-H_KALISZ_WT_1935_APP_Sygn._M.top.25-1863-1.jpg.



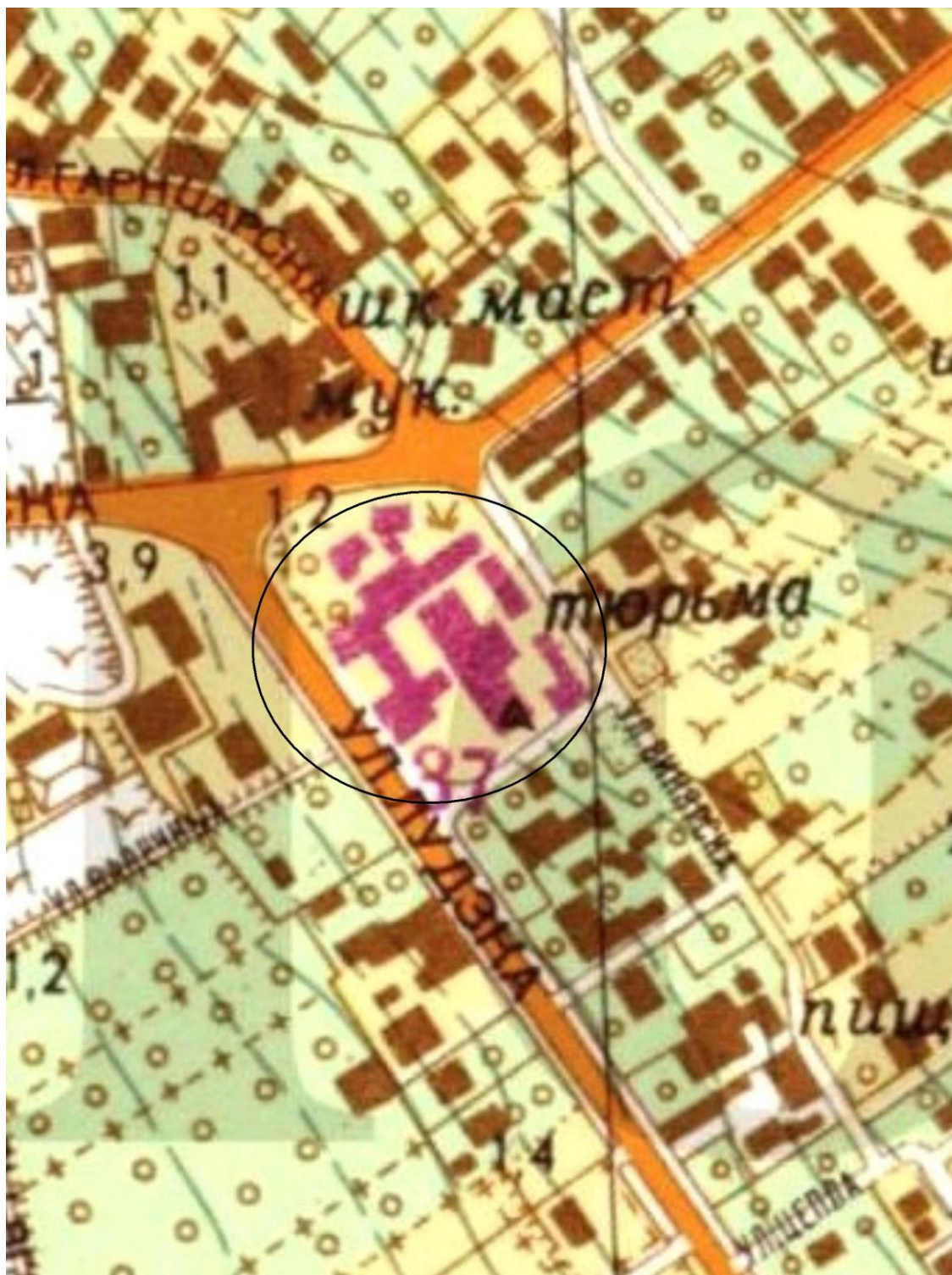
46. Materiał kartograficzny – stan na 1940 r. Lokalizacja na przedmieściu Tyniec zabudowy zespołu więziennego. Fragment planu miasta Kalisza z 1940 r. Źródło: KALISZ [Hochwasser] +- 1940 1:25000 http://maps.mapywig.org/m/WIG_maps/series/025K/P41-S26-H_KALISZ_WT_1935_Hochwasser_1940_APP_Sygn._M.top.25-1863-2.jpg.



47. Materiał kartograficzny – stan na 1940 r. Lokalizacja na przedmieściu Tyniec zabudowy zespołu więziennego. Stadtplan von Kalisch, styczeń 1940 r. Fragment Planu miasta Kalisza i okolicy podmiejskiej. Zakład Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej.



48. Materiał kartograficzny – stan na 1953 r. Lokalizacja na przedmieściu Tyniec zabudowy zespołu więziennego. Fragment mapy Kalisza z 1953 r. Źródło: [http://maps.mapywig.org/m/ALLIED_maps/series/AMS_M851_POLAND_25_K/4274_KALISZ_\(M851_POLAND_25K\)_1st_ed_4.1953.jpg](http://maps.mapywig.org/m/ALLIED_maps/series/AMS_M851_POLAND_25_K/4274_KALISZ_(M851_POLAND_25K)_1st_ed_4.1953.jpg).



49. Materiał kartograficzny – stan po 1970 r. Lokalizacja zabudowy zespołu więziennego z zabudową towarzyszącą – pomocniczą. Fragment planu Kalisza po 1970 /wyd. 1981 r. /M-34-1_KALISH_10K_01_1981. Źródło: http://www.mapywig.org/m/City_plans/Central_Europe/M-34-1_KALISH_10K_01_1981.jpg



50. Materiał kartograficzny – stan po 1970 r. Lokalizacja zabudowy zespołu więziennego z zabudową towarzyszącą – pomocniczą. Fragment planu Kalisza po 1970 /wyd. 1981 r. /M-34-1_KALISH_10K_01_1981. Źródło: http://www.mapywig.org/m/City_plans/Central_Europe/M-34-1_KALISH_10K_01_1981.jpg

Od lat 50 – tych do lat 90 – tych XX wieku zachowany i utrzymywany był układ strukturalny, funkcjonalno – przestrzenny oparty o warunki naturalne Kalisza. Najbardziej istotną zmianą jest zmiana układu kompozycyjnego przylegających terenów od strony północno - zachodniej i południowej, z podzieleniem starych i wydzieleniem nowych kwartałów zabudowy .

Obecnie zewnętrzne osie kompozycyjne są nadal dobrze czytelne pomimo rozrastającej się od początku XX wieku zabudowy przedmieścia, w tym okolicznych ulic.

Nadal czytelne jest, pomimo rozrastającej się zabudowy powiązanie kompozycyjne zespołu z dawnym przedmieściem miasta oraz powiązania widokowe relacji więzienie – park – zabudowa miasta lokacyjnego.

II.c. Studium zabudowy /zespół opracowywany - zabudowa miasta/.

Przeprowadzona analiza porównawcza dostępnych materiałów kartograficznych i historycznych, analiza map z 1785, 1825 i 1878 roku oraz kolejnych z 1911, 1920 1932, 1934, 1935, 1939 i 1940 roku, oględzin dokonanych w terenie i map aktualnych, obrazujących stan obecny przedstawia zachodzące zmiany oraz sposób narastania tkanki zabudowy dla opracowywanego terenu.

Pod względem kompozycyjnym nieruchomość składała się pierwotnie, po powstawaniu zespołu /dzisiaj ten układ kompozycyjny jest również czytelny/ z zabudowy zespołu więzienia zlokalizowanego przy dawnej drodze do Opatówka /ul. Łódzka/oraz w części dawnej drogi /ob. ul. Winiarskiej/ i ulicy Warszawskiej. W czasie zabudowy dla tego terenu składała się również z nielicznej, rozproszonej zabudowy mieszkalnej przy tych samych krzyżujących się ulicach.

W historycznym układzie przestrzennym /przed połową XIX w. / teren ten to obszerne, w większości niezabudowane nieruchomości, z których ta będąca terenem opracowywanym położona została między dwoma wytyczonymi ulicami /d. ulica do Opatówka i tzw. dawna droga/ przy skrzyżowaniu z już w części zabudowaną późniejszą ulicą Warszawską.

Założenie zespołu z dziedzińcem rozplanowane zostało /mapa 1878/ w formie regularnego czworoboku, z domykającymi go od strony północnej,

południowej, zachodniej i wschodniej drogami, poza którymi rozproszona, nieliczna zabudowa miejska i przemysłowa, a w kierunku południowym i wschodnim, poza zabudową obszerny, szeroko otwarty teren niezabudowany. W okresie późniejszym /k. XIX w./ droga od strony południowej została wchłonięta przez rozrastającą się zabudowę gospodarczą i pomocniczą więzienia i do dzisiaj między nieruchomościami funkcjonuje tylko granica, chociaż usytuowanie tej drogi nadal jest czytelne.

Wówczas zabudowa przyległych ulic, łącznie z zabudową wyoblonego narożnika między obecnymi ulicami Winiarską, Warszawską i Łódzką była nieliczna, ale wytyczała regularne bloki przyszłej zabudowy.

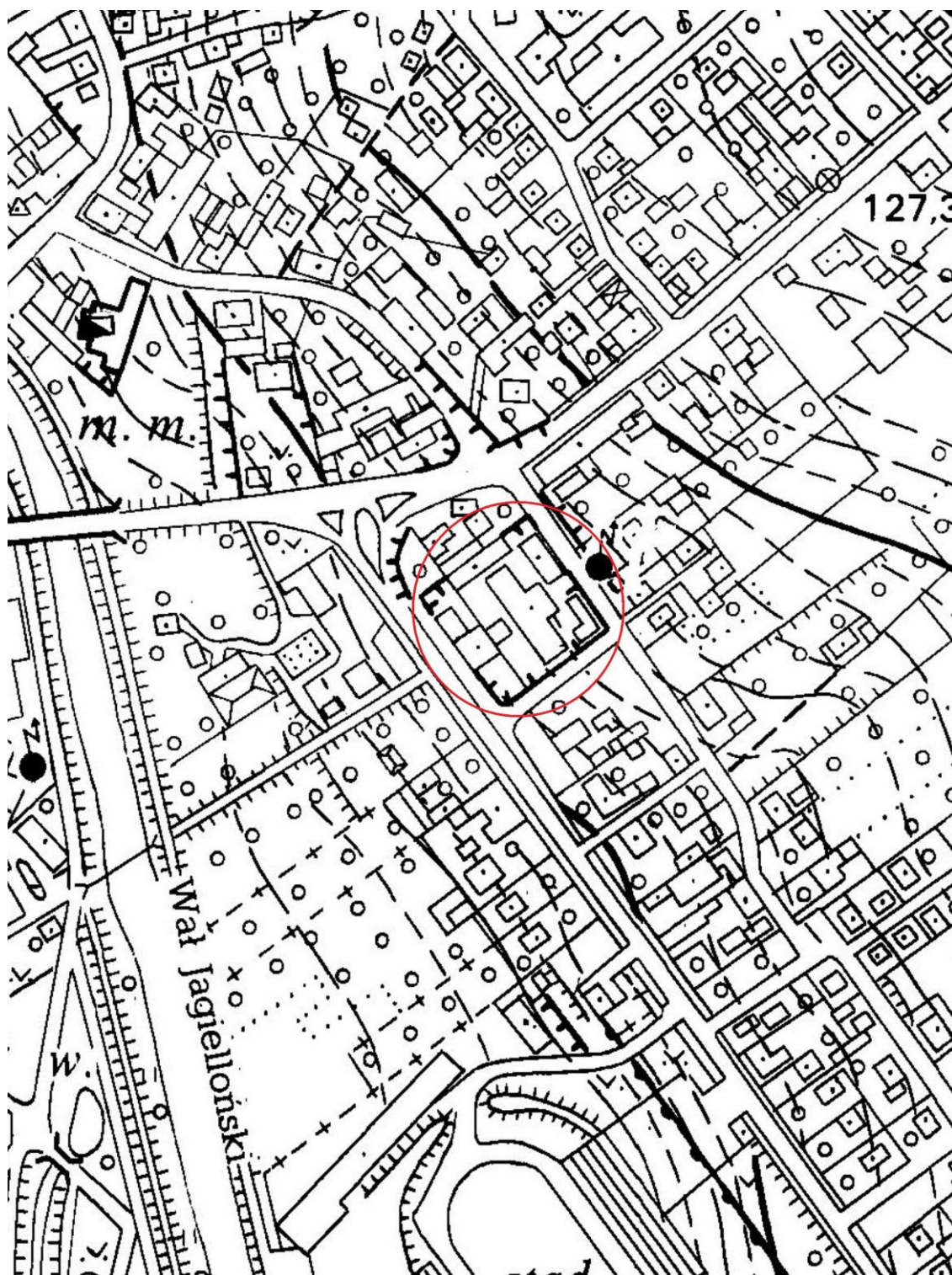
Budowa więzienia wraz z założeniem dziedzińca otoczonego warownymi murami utworzyła całkowicie nowy, przemyślany układ kompozycyjny, a osadzenie tego zespołu między miastem lokacyjnym, a nowo powstałą dzielnicą Tyniec stworzyło ciekawy, powiązany ze sobą układ przestrzenny. Układ ten został dodatkowo podkreślony obszernym buforem w postaci rozległego parku połączonego z osią widokową i kompozycyjną więzienia aleją wysadzaną drzewami i dwoma mostami zlokalizowanymi już na terenie parku.

Niewielkie, do końca XIX i w pocz. XX wieku zwiększenie intensywności zabudowy w ramach opracowywanej nieruchomości, czy wzniesienie w kolejnych latach obiektów mieszkalnych i przemysłowych, nie miało zasadniczego wpływu na zachowanie układu przestrzennego, kompozycyjnego i powiązań widokowych z otaczającą zabudową.

W kolejnych latach /mapy 1911 oraz z lat 30 - 40 - tych XX w./ sama nieruchomość nie ulegała zmianom, poza tym, że w ramach zespołu sytuowane były zróżnicowane pod względem gabarytów oraz ilości, a także lokalizacji budynki pomocnicze i gospodarcze, a budynek administracyjny otoczony był własnym ogrodem. Z biegiem kolejnych dziesięcioleci zmieniał się również kształt ogrodu.

Istniejący wówczas układ kompozycyjny i przestrzenny zespołu więzienia został zachowany w zasadzie do lat 90 – tych XX wieku.

W ramach podwórza z czasem wzniesiono większe budynki gospodarcze i pomocnicze, kosztem terenu otaczającego budynki główne, zmniejszając i zniekształcając tym samym dziedziniec. Zmieniło się zasadniczo również otoczenie obiektu.



51. Materiał kartograficzny – stan po 1980 r. Lokalizacja zabudowy zespołu więziennego z zabudową towarzyszącą – pomocniczą lokalizowaną po obrzeżach muru lub we wnętrzu dziedzińca. Wydłużony budynek gospodarczy od strony północno – zachodniej zlokalizowany w części na terenie drogi izolującej więzienie od sąsiadującej zabudowy. Fragment mapy topograficznej. Główny Urząd Geodezji i Kartografii. Arkusz 444.122 Kalisz. Opracowanie Kartograficzne 1983 r.



52. Materiał kartograficzny – stan po 1980 r. Lokalizacja zabudowy zespołu więziennego z zabudową towarzyszącą – pomocniczą lokalizowaną po obrzeżach muru lub we wnętrzu dziedzińca. Wydłużony budynek gospodarczy od strony północno – zachodniej zlokalizowany w części na terenie drogi izolującej więzienie od sąsiadującej zabudowy. Mapa współczesna z początku XXI w.

Od strony południowej przy ulicy Winiarskiej wzniesiono wielorodzinne bloki mieszkalne.

Nadrzędnym czynnikiem mającym dotychczas pozytywny wpływ na stan zachowania całości układu przestrzennego obiektu ma jego jednolita własność, gwarantująca właściwe użytkowanie, zagospodarowanie, konserwację i dbałość o zabytek, jakim jest całe założenie.

Nadrzędnym celem winno być utrzymanie historycznej funkcji zespołu więzienia /nowy, właściwy sposób użytkowania na cele Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki/ - likwidacja widocznych, wtórnych zniekształceń oraz podjęcie prac restauratorskich, które przywrócą mu dawną wartość historyczną, artystyczną i naukową, tak pod względem dobrego stanu technicznego jak i właściwego użytkowania oraz adaptacji na cele użytkowe.

Cel ten powinien dotyczyć całego terenu dawnego zespołu więzienia wraz z wewnętrznym dziedzińcem i usytuowanymi w jego granicach obiektami.

Otoczenie zabytku, jako historyczna zabudowa mieszkalna zachowało w nieznaczej mierze swój zabytkowy charakter. W części zabudowa ulic została przekształcona, powstawała bez poszanowania pierwotnego rozplanowania oraz kompozycji historycznego układu przestrzennego /min. budynki mieszkalne ulicy Winiarskiej/ ale nie ma to znaczącego wpływu na zabytkowy charakter całego zespołu. Najistotniejszym jest utrzymanie powiązania przestrzennego i kompozycyjnego zespołu osią widokową przez park z miastem lokacyjnym.

Podsumowanie.

Zespół więzienia ze względu na bliskość centrum ośrodka miejskiego - Rynku oraz usytuowanie w pobliżu najatrakcyjniejszych zabytków miasta, w powiązaniu z licznymi traktami turystycznymi jest niezwykle atrakcyjny dla rozwoju funkcji edukacyjnej, a w szerszym usługowej, restauracyjnej, hotelowej i rekreacyjnej.

Ważnym atutem zespołu jest niewielkie oddalenie od głównych szlaków komunikacyjnych historycznego miasta lokacyjnego, głównych ciągów turystycznych, a także od zabytkowych zespołów miasta, podnoszących rangę obiektu. Bardzo istotne jest położenie zespołu poza zwartą zabudową staromiejską, na obszernej działce, ale w niewielkim oddaleniu od Rynku co tworzy dogodne warunki zagospodarowania i użytkowania obiektu dla planowanej funkcji.

III. ZAŁOŻENIE DAWNEGO WIĘZIENIA

Opis architektoniczno – konserwatorski z analizą konserwatorską i stanem zachowania.

III.a. Dziedziniec i bezpośrednie otoczenie założenia dawnego więzienia.

W XVI – XVII w osada Tyniec stanowiła część majątku, uposażenia miasta. Na jej terenie była min. cegielnia miejska. W XVIII w. jako wieś pańszczyźniana przynosiła znaczny dochód, na jej terenie funkcjonował folwark. Komisja Dobrego porządku zaleciła jej oczynszowanie po 1789 r.

Zatwierdzonym w 1820 roku /pochodzącym z 1815 roku/ planem regulacji miasta Kalisza nastąpiło, wydzielenie dzielnicy Tyniec jako terenu dzielnicy wiejskiej podporządkowanej miastu. W 1820 powstał nowy trakt w postaci bitej drogi, która połączyła Kalisz z Warszawą /między ul. Winiarską a Garncarską/ prowadzący do ob. placu Kilińskiego. W linii nowej drogi wybudowano nowy most. Wówczas ustalono nazwę przedmieścia warszawskiego z częścią terenów podmiejskich – folwark Tyniec.

Miasto rozwijało się szybko. Tak jak i obecnie, centralną część miasta stanowił obszerny rynek. W kierunku północno – wschodnim, poza śródmieściem wydzielona dzielnica /wcześniej Tyniec/ połączona była z jądrem miasta trzema mostami. Po zasypaniu odnogi rzeki Proсны i utworzeniu w ramach jej koryta ulicy Babina z plantami – dzielnica miała już bezpośrednie połączenie komunikacyjne z traktem na Warszawę i Wrocław. Zabudowa na tych terenach kształtowała się od XIX wieku do czasów obecnych. Od początku XIX w. zabudowa rozproszona – budynki folwarku szpitalnego, cegielni, następnie też zabudowa przemysłowa i fabryczna mieszkaniowa /bracia Repphan/

Dzisiaj istniejący zespół dawnego więzienia powstał w miejscu wcześniej niezabudowanych, otwartych terenów, na wydzielonej działce wcześniej należącej do folwarku szpitalnego

Został zlokalizowany w miejscu wydzielonej dzielnicy folwarcznej /na działce przy skrzyżowaniu dróg powstałych w początkach i w 1 połowie XIX wieku/ nowo wytyczony Trakt Warszawski, Droga do Koźminka, nowo wytyczony Trakt do Opatówka i do Sieradza – obecna ul. Łódzka.

Pierwotnie obszerna działka założona na rzucie regularnego czworoboku, wydłużonego na osi północny - wschód i południowy – zachód. Po

wprowadzeniu ograniczeń od strony północno - zachodniej /część terenu wycięto z obszaru nieruchomości pod działkę z zespołem zabudowy mieszkaniowej i budynkami pomocniczymi - na planie nieregularnym od strony zachodniej, o kształcie nawiązującym do ściętego półkola w narożu prostokąta. Od strony południowo - wschodniej dawniej jak i obecnie nieruchomość sąsiadowała z przyległą ulicą Winiarską, od południowo - zachodniej z ulicą Łódzką, od północno - wschodniej z ulicą Więzienną i od północno - wschodniej z ulicą Warszawską, z zabudową wypełniającą narożny kwartał dzielnicy.

Między obiektami zabudowy zespołu więzienia wydzielone było obszerne, wewnętrzne podwórze w części z ogrodem przy budynku administracyjnym, i z zabudową od strony wewnętrznej podwórza służącą potrzebom zakładu /mat. ikonograficzne/.

Obecnie nieruchomość stanowiąca zespół zakładu karnego zajmuje również ponad połowę północno - wschodniej części kwartału tej części miasta, z tym że zespół wraz z otoczeniem stanowi wydzieloną działkę nr 62 w obrębie ewidencyjnym 032 .

Obiekt usytuowany został poza staromiejskim układem urbanistycznym miasta Kalisza w kierunku północno - wschodnim, pierwotnie poza zabudowa miejską, przy skrzyżowaniu głównych szlaków komunikacyjnych: przebiegającego przy elewacji frontowej zespołu w kierunku wschodnim do Łodzi /ul. Łódzka/; przy murze zachodnim w kierunku północnym do Warszawy /ul. Warszawska/ i łączącego się z nim szlaku komunikacyjnego do Konina i Bydgoszczy prowadzącego w kierunku północno - wschodnim.

Od strony południowo - wschodniej nieruchomość sąsiaduje z przyległą ulicą Winiarską, od południowo - zachodniej z ulicą Łódzką, od północno - wschodniej z ulicą Więzienną i od północno - wschodniej z ulicą Warszawską oraz zabudową wypełniającą narożny kwartał zabudowy między ulicą Łódzką i Winiarską i bezobsługową stacją paliw.

Więzienie położone na niewielkim wzniesieniu terenu. Osie widokowe na zespół prowadziły i nadal prowadzą od wyjazdu z centrum miasta w kierunku północnym, od mostu na Bernardynce, odnodze rzeki Prosny; od wjazdu do miasta od strony Łodzi - ul. Łódzka oraz od wjazdu do miasta od strony Warszawy.

Wokół obiektu od strony wschodniej i zachodniej niska zabudowa mieszkalna, od północnej ze stacją paliw, natomiast od strony południowo - wschodniej wysoka zabudowa blokowa, wielorodzinna przy ul. Winiarskiej.

Do zespołu więzienia do 1990 roku należały również ogrody położone z południowo – zachodniej strony ul. Łódzkiej, na terenie Parku Miejskiego, gdzie znajdowała się oranżeria i budynki gospodarcze / ob. nie istniejące/. Teren ten obecnie jest nieużytkowany i stanowi zieloną skarpe dochodzącą do Bernardynki.

Na teren ogrodów prowadziła usytuowana na osi wejścia głównego do zakładu karnego, przecinająca przedpole parku dawna Aleja do Więzienia, ob. Aleja Walecznych. Aleja ta łączy bezpośrednio poprzez ulicę Łódzką zespół więzienia z staromiejskim centrum miasta.



53. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Mur warowny z basztą i fragmentem budynku penitencjarnego, przyległy do ul. Więziennej. Widok od strony południowo – wschodniej, wzdłuż ulicy dochodzącej do ul. Łódzkiej.



54. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Mur warowny z głównym wjazdem na teren zespołu i basztami, przyległy do ulicy Winiarskiej. Widok od południowego – wschodu. Mur więzienia nadbudowany.



55. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Mur warowny z budynkami zespołu penitencjarnym i administracyjnym. Widok od strony północno – zachodniej od ulicy Łódzkiej. Mur nadbudowany w kilku etapach, narożnik obwarowań rekonstruowany ze schodkowym zejściem od naroża.



56. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Widok na zespół od strony ulicy Warszawskiej, od północnego – wschodu. Na pierwszym planie pozostałości zabudowy mieszkalnej.



57. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Zespół z budynkiem administracyjnym od strony ulicy Łódzkiej – widok od strony północno – zachodniej – elewacja z wejściem głównym od strony ulicy, na osi obecnej Alei Walecznych.



58. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Mur warowny z basztą wbudowaną w budynki gospodarcze i pomocnicze od strony wnętrza dziedzińca – widok od strony południowo – wschodniej z murem wewnętrznym.



59. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Mur warowny z główną bramą wjazdową i fragmentami dobudowanych od wnętrza dziedzińca budynkami wartowni i Sali widzeń – widok od ryzalitu budynku penitencjarnego, od strony zachodniej.



60. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Wewnętrzna zabudowa dziedzińca zakładu karnego – widok z ryzalitu budynku penitencjarnego.



61. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Wnętrze dziedzińca zakładu karnego z budynkami dobudowanymi do muru warownego. Widok od strony ryzalitu budynku penitencjarnego.



62. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Wnętrze dziedzińca zakładu karnego z budynkami dobudowanymi do muru warownego. Widok od strony ryzalitu budynku penitencjarnego w kierunku południowym.



63. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Wnętrze dziedzińca zakładu karnego z budynkami dobudowanymi do muru warownego. Widok od strony baszty narożnej budynku penitencjarnego w kierunku północnym.



64. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Wnętrze dziedzińca zakładu karnego. Widok od strony wewnętrznego ogrodzenia w kierunku budynku penitencjarnego.

Zespół więzienny założony został na planie zbliżonym do kwadratu, otoczony ze wszystkich stron wysokim, o zmiennych wysokościach murem, poza nieznacznie wysuniętą od strony południowo – wschodniej elewacją frontową budynku administracyjnego. Mur od strony południowej zamknięty w półkole /pierwotnie również od strony północnej/.

Na terenie zespołu znajdują się budynki główne usytuowane centralnie – administracyjny, połączony łącznikiem z budynkiem penitencjarnym, stanowiące zasadniczą zabudowę więzienia oraz obiekty towarzyszące przylegające bezpośrednio do ogrodzenia. Od strony północnej przylega bezpośrednio do ogrodzenia przebudowany w 2003 roku budynek sali widzeń /pierwotnie drewniany budynek administracyjno – gospodarczy/, od strony południowej przebudowany budynek wartowni. Między budynkami brama wjazdowa na teren zakładu flankowana dwoma strażnikami.

W części północnej do muru od strony wewnętrznej dziedzińca przylegają wzniesione przed 1939 rokiem, obecnie przebudowane garaże, warsztaty i pomieszczenia gospodarcze. Zespół posiada również murowane ogrodzenia wewnętrzne oddzielające spacernik w części centralnej od terenu rekreacyjnego

części zachodniej przy budynku administracyjnym oraz wtórne ogrodzenia ażurowe i betonowe.



65. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Działanie i otoczenie więzienia. Układ kompozycyjny i zagospodarowania. Stan obecny. Źródło: <http://mapy.geoportal.gov.pl/imap/?gpmmap=gpo>

a.1. Wnioski do założeń adaptacyjnych uwzględniających historyczną funkcję i wartości zabytkowe otoczenia zespołu zakładu karnego.

O zabytkowej, historycznej i artystycznej wartości dziedzica i otoczenia zespołu stanowi do dziś dobrze zachowany i dość czytelny układ kompozycyjny, przestrzenny i krajobrazowy, utworzony na bazie istniejących, historycznych podziałów gruntów, zgodnych z wprowadzanym w początkach XIX i kontynuowanym w pocz. XX w. planem regulacji miasta, częściowo zachowanej, historycznej zabudowy i zachowanych układów historycznych ulic i połączeń komunikacyjnych.

Wieloletnie zaniedbania doprowadziły do częściowego zniszczenia otoczenia więzienia oraz przyległego terenu dziedzica, jego nawierzchni, kompozycji i układu przestrzennego.

Teren posesji historycznie jak i obecnie poza starym centrum miasta, powiązany jest z nim funkcjonalnie i komunikacyjnie oraz poprzez zachowane połączenia widokowe i przestrzenne.

Mimo wprowadzanych na przestrzeni ostatnich dekad zmian sposobu użytkowania poszczególnych obiektów, przede wszystkim pomocniczych lokalizowanych przy ogrodzeniu, należy podjąć prace zmierzające do estetycznego i funkcjonalnego scalenia elementów zespołu. Przywrócenie oryginalnych elementów wnętrza dziedzica i otoczenia jest podstawowym wymogiem dla odtworzenia historycznych walorów zespołu dawnego zakładu karnego.

W związku z realizowanymi planami dotyczącymi rewaloryzacji więzienia i planowanej zmiany jego sposobu zagospodarowania i użytkowania na cele edukacyjno – oświatowe, szkoleniowo – konferencyjne, w szerokim znaczeniu również na cele kultury, zasadne jest opracowanie kompleksowego projektu rewaloryzacji całego terenu dziedzica, uwzględniającego przywrócenie dobrego stanu technicznego zachowanych oraz rekonstrukcję nieistniejących elementów, z pominięciem ekspozowania wtórnych, przebudowanych nieruchomości.

Zakłada się odtworzenie historycznego układu kompozycyjnego dziedzińca i rekonstrukcję historycznego układu przestrzennego w powiązaniu z obiektami sąsiadującymi:

- budynek penitencjarny: min. cele szkoleniowe, mieszkalne, sale wykładowe, sale ćwiczeń, biblioteka, miejsce do rekreacji;
- budynek administracyjny: min. pomieszczenia biurowe, wykładowe, gastronomiczne.

Wykonany projekt zakładać będzie również sposób zagospodarowania dziedzińca, w celu wprowadzenia nowej funkcji rekreacyjno – wypoczynkowej oraz połączenie tej funkcji z niezbędnymi miejscami parkingowymi. Miejsca parkingowe wewnątrz dziedzińca powinny być ograniczone do minimum, w celu uzyskania jak największej powierzchni dla uzupełnienia funkcji rekreacyjno – hotelowej /cele mieszkalne/ i gastronomicznej.

Pierwotna kompozycja wewnętrznego dziedzińca do dzisiaj jest czytelna, pomimo wprowadzanych sztucznych podziałów terenu działki nr 62 wtórnymi wygradzzeniami oraz wtórną zabudowę obiektami pomocniczymi. Pierwotny jest jedynie wysoki mur wewnętrzny, wydzielający podwórze przy budynku penitencjarnym od otoczenia budynku administracyjnego jako historycznie uzasadniony podział obu funkcji.

Obecnie główny wjazd na dziedziniec częściowo architektonicznie zniekształcony /wjazd od strony ulicy Winiarskiej /.

Docelowo należy przywrócić główny wjazd /wjazd i wejście/ od strony południowo i północno - zachodniej przez bramy i furtę. Pierwotnie takie bramy też funkcjonowały po obu stronach budynku administracyjnego /materiały ikonograficzne/. Wjazd główny, istniejący na teren placu przy budynku administracyjnym od strony północnej należy poddać rewaloryzacji. Teren dziedzińca przy obiektach zabytkowych zniszczony, pokryty wtórnymi, ahistorycznymi nawierzchniami, w tym bitumiczną i kostką betonową, wymaga rewaloryzacji.

Pomimo tych, wyszczególnionych powyżej, niekorzystnych zmian, dziedziniec z pozostałościami historycznych urządzeń /zabytkowy wewnętrzny mur, łącznik i in. / stanowi jedno z niewielu zachowanych wewnątrz łączących tak różne funkcje: zakładu karnego / budynek penitencjarny/ z biurowo - mieszkalną /budynek

administracyjny z dawnym mieszkaniem naczelnika więzienia i wydzielonym ogrodem/ w obecnym centrum miasta. Zespół ten nawiązuje do tradycji założeń zespołów więziennych budowanych na przestrzeni XIX wieku.

Adaptacja dziedzina jako otoczenia dawnego zakładu karnego poddawanego rewitalizacji min. na centrum oświaty, kultury i rekreacji uwzględni jego historyczną funkcję i wartości zabytkowe poprzez docelowo:

- wykonanie prac rewaloryzacyjnych dziedzina zgodnie ze zmianą sposobu użytkowania na potrzeby szkoły wyższej, w oparciu o uzgodniony projekt i pozwolenie służb konserwatorskich.
- kompozycyjne scalenie wszystkich elementów układu, tworzących historycznie teren jednej nieruchomości o wysokich walorach zespołu dawnego więzienia, przeznaczony na zagospodarowanie dla potrzeb przede wszystkim edukacyjnych Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki z siedzibą w Warszawie przy ul. Wiśniowej 50
- zachowanie wszystkich oryginalnych, wprowadzanych na przestrzeni lat 1846 – 1939 elementów zagospodarowania, mających istotny wpływ na utrzymanie historycznego charakteru zespołu, z konieczną likwidacją wtórnych betonowych ogrodzeń wewnątrz dziedzina
- wprowadzenie na teren wnętrza urbanistycznego /podwórza/ małej architektury, odtworzenie otoczenia obiektu /w powiązaniu z historycznym zakładem karnym/ w formie dziedzina,
- uczytelnienie układu kompozycyjnego wraz z wprowadzeniem zieleni z nasadzeniami uzupełniającymi /tereny dawnego ogrodu/,
- rekonstrukcja i uczytelnienie układu komunikacyjnego /droga brukowana, płyty kamienne, materiały naturalne, elementy komunikacyjne uzupełniające - ścieżki żwirowe lub inne z materiałów naturalnych/.

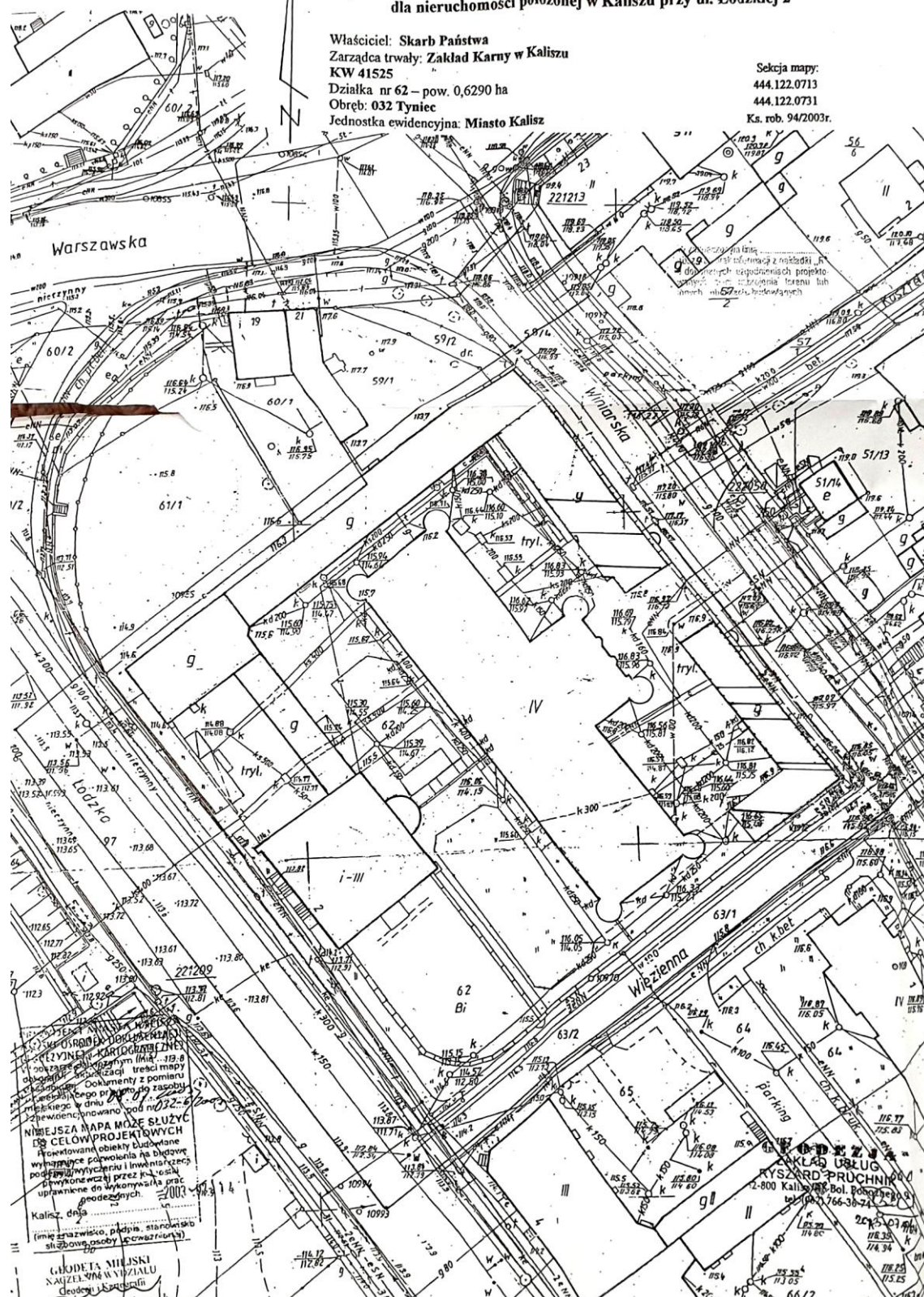
Planowane zagospodarowanie otoczenia budynków z wykorzystaniem wszystkich historycznych elementów zespołu adaptowanego na centrum edukacji, oświaty, kultury i rekreacji wpisywać się będzie w historyczny charakter XIX – wiecznych założeń więziennych w dawnych dzielnicach miejskich.

*Dawne więzienie ob. Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.
ul. Wiśniowa 50, 02-520 Warszawa*

dla nieruchomości położonej w Kaliszu przy ul. Łódzkiej 2

Właściciel: Skarb Państwa
Zarządca trwały: Zakład Karny w Kaliszu
KW 41525
Działka nr 62 – pow. 0,6290 ha
Obręb: 032 Tyniec
Jednostka ewidencyjna: Miasto Kalisz

Sekcja mapy:
444.122.0713
444.122.0731
Ks. rob. 94/2003r.



66. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Mapa zasadnicza stanu istniejącego.

III.b. D. WIĘZIENIE - BUDYNEK PENITENCJARNY.

Opis inwentaryzacyjny i zagospodarowanie.

Budynek właściwego zakładu karnego – penitencjarny wzniesiony został w latach 1844-1846 na terenie przedmieścia Tyniec, w ramach regulacji miasta Kalisza przeznaczonego pod tereny zabudowy miejskiej. Data budowy obiektu przyjmowana na lata 1844-1846 została potwierdzona w zachowanych materiałach kartograficznych i ikonograficznych, chociaż obiekt mógł zostać wzniesiony w podziale na poszczególne etapy /w decyzji o wpisie do rejestru data 1844, w części publikacji późniejsza/. Rozbieżności w datach powstania obiektu, a szczególnie muru z basztami warownymi, może rozstrzygnąć analiza konserwatorska przeprowadzona w oparciu o badania architektoniczne i konserwatorskie.

Zakład karny zbudowany został w stylu neorenesansowym, charakterystycznym dla historyzującej architektury obronnej tego okresu /więzienie/. Wzniesiony został wg projektu Henryka Marconiego /1792-1863/, architekta włoskiego, sprowadzonego w 1822 roku do Polski przez gen. Ludwika Pacy do budowy pałacu w Dowspudzie. Od 1824 roku Henryk Marconi wszedł na służbę rządową, następnie w latach 40 – tych XIX w. stał się najbardziej wziętym architektem Królestwa, reprezentującym warszawskie środowisko architektoniczne i pracującym dla najrozmaitszych instytucji państwowych, samorządowych i społecznych oraz dla osób prywatnych.

Wiek XIX był epoką wielkiego rozkwitu historii architektury, studiowanej przez architektów stąd też nawrót do form renesansowych w architekturze publicznej dokonał się w oparciu o chęć nawiązania do epoki rozkwitu miast włoskich. W latach 1851-1958 był profesorem w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie, jednym z najczynniejszych architektów XIX w., przedstawicielem historyzmu. Wybudował wiele pałaców, kościołów i gmachów użyteczności publicznej /kościół św. Karola Boromeusza, dworzec Kolei Warsz. – Wiedeńskiej, fontanna w Ogrodzie Saskim, Hotel Europejski, gmach Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie, kościół Wszystkich Świętych na Grzybowie.

Tworzył głównie pod wpływem architektury późnorzymskiej, natomiast od ok. 1840 roku, w tym w czasie kiedy powstawało kaliskie więzienie, stosował głównie formy neorenesansowe. Budynek więzienia wzniesiony przez H. Marconiego przy powstającej wówczas ulicy Łódzkiej i istniejącej, równoległej ulicy Winiarskiej, będącej przedłużeniem historycznej ulicy Garncarskiej, zajął prawie całkowicie obszerną działkę zabudowy.

Obiekt reprezentacyjną elewacją frontową z szerokim, wysuniętym ryzalitem flankowanym dwoma warownymi basztami, zwrócony został na północny – wschód w kierunku ulicy Winiarskiej i poprzedzony niewielkim dziedzińcem z bramą wjazdową na teren zakładu.

Elewacja tylna zwrócona została w kierunku południowo - zachodnim na dawny dziedziniec, pierwotnie zapewne również w części ogród, połączona z budynkiem administracyjnym nadwieszonym na filarach łącznikiem.

Elewacje boczne /szczytowe/ od strony południowo – wschodniej i północno – zachodniej analogiczne, nieznacznie oddalone zostały od pełnego ogrodzenia zespołu więziennego.

Elewacje budynku penitencjarnego tynkowane, bogato zdobione detalem architektonicznym odwołującym się do stylistyki neorenesansowej, obecnie częściowo zubożonym i zniekształconym.

Niemniej jednak i w tym obiekcie architekt zastosował swoistą „fasadowość”, którą cechowało swoiste podejście do architektury. I tu też w realizacji projektu nastąpiło zakłócenie równowagi pomiędzy wielkością i masywnością brył /obiekty penitencjarny ale też administracyjny/, a drobnym detalem o wątych, linearnych profilach, nieproporcjonalnych do skali elewacji /boniowanie, rysunek profili gzymsu wieńczącego, detali nadproży i in./.

Elewacje budynku penitencjarnego o podobnym, architektonicznym sposobie opracowania, w części zniekształcone, z późniejszymi przebudowami, w części ze zniekształconym, uproszczonym detalem architektonicznym oraz wystrojem z okresu budowy obiektu.

Budynek założony na planie regularnym, nawiązującym w kształcie do wydłużonego prostokąta z wieżami w narożach budynku głównego i ryzalitu, z trzytraktowym oraz mieszanym układem pomieszczeń, o obecnie nieznacznie przekształconych wnętrzach.

Obiekt trzykondygnacyjny, z poddaszem użytkowym, osadzony na wysokich piwnicach.

Bryła budynku penitencjarnego rozczłonkowana, część główna nakryta niskim dachem czterospadowym, elementy ryzalitu trzyspadowym, wieże spłaszczonymi daszkami stożkowymi, pierwotnie, historycznie z iglicami.

Budynek penitencjarny wraz z wewnętrznym dziedzińcem oraz budynkiem administracyjnym tworzą zespół reprezentacyjny dawnego więzienia przekształcanego obecnie na centrum edukacji, oświaty, kultury i funkcji rekreacyjnych.

Zespół ten współtworzy również wysokie, zróżnicowane ogrodzenie – mur z basztami i reprezentacyjną bramą wjazdową, a także zlokalizowane wewnątrz przy murze budynki pomocnicze.

Budynek penitencjarny obecnie nieużytkowany.



67. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od południowego – wschodu. Ryzalit główny obiektu flankowany dwoma wieżami z wejściem głównym. Widok od wnętrza dziedzińca.



68. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od południowego – wschodu. Bryła główna obiektu przy ryzalicie – skrzydło południowe. Widok od wnętrza dziedzińca.



69. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od południowego – zachodu. Elewacja szczytowa obiektu flankowana dwoma wieżami. Widok od strony ulicy Więziennej.



70. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od południowego – zachodu. Budynek główny flankowany wieżami. Widok od wnętrza dziedzińca, od strony łącznika z budynkiem administracyjnym.



71. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od północnego – zachodu. Budynek główny flankowany wieżami. Widok od wnętrza dziedzińca, od strony wewnętrznego muru wydzielającego dziedziniec z budynkiem administracyjnym.



72. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od północnego – zachodu. Budynek główny flankowany wieżami. Widok od wnętrza dziedzińca, od strony łącznika z budynkiem administracyjnym.



73. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od północnego – zachodu. Budynek główny. Widok od wnętrza dziedzińca, z łącznikiem między budynkiem penitencjarnym a budynkiem administracyjnym.



74. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od północnego – zachodu. Wieża narożna budynku głównego z oryginalnym detalem architektonicznym.



75. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od południowego – wschodu. Wieża narożna budynku głównego zniekształcona, z częściowo zachowanym oryginalnym detalem architektonicznym.

b.1. Opis konstrukcyjno – materiałowy i stanu zachowania.

ustalony na podstawie szczegółowych oględzin obiektu, bezpośrednich oględzin podstawowych elementów konstrukcyjnych i materiałowych zabytku, dostępnych materiałów inwentaryzacyjnych, oględziny bez szczegółowego rozpoznania /odkrywki/ - elementy konstrukcyjne poza zakresem opracowania.

Fundamenty murowane z kamienia polnego łamanego i cegły ceramicznej pełnej na zaprawie wapienno – cementowej, uzupełnianej gruzem ceglanym, o zróżnicowanych szerokościach od 105 cm do 110 cm, fundamenty ścian wewnętrznych o grubości 90 i 50 cm.

Fundamenty osadzone na gruntach i piaskach gliniastych, prawdopodobnie nasypowych. Głębokość posadowienia fundamentów poniżej posadzki nieznana /spr./. Fundamenty – ława fundamentowa posiada zapewne nieznaczne odsadzki.

Fundamenty dobudowywanych części węższe /baszty/, o zróżnicowanych szerokościach.

Ściany piwnic budynku penitencjarnego murowane o podłużnym układzie konstrukcyjnym, z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie wapiennej i wapienno – cementowej.

Ściany zewnętrzne piwnic grubości 100, 90 cm, natomiast wewnętrzne grubości 93, 90, 80, 75, 64 cm i wtórne ścianki działowe /17, 14 cm/. Ściany piwnic od zewnątrz tynkowane tynkiem pierwotnym, wapiennym barwionym w masie i cementowo – wapiennym i strukturalnym silikatowym, wewnątrz wapiennym i cementowo – wapiennym, w części pomieszczeń piwnicznych mieszczących zaplecze czy sanitariaty fragmenty ścian pokryte współczesnymi płytkami ceramicznymi.

Od strony zewnętrznej w partii cokołowej na całym obwodzie obiektu zachowany szeroki, prosty gzyms wieńczący. Gzyms cokołu pokryty wtórnymi, w tym cementowymi nawarstwieniami zniekształcającymi profil zwieńczenia.

Stan zachowania

Ściany fundamentowe i ściany piwnic, po wykonanych naprawach i wzmocnieniach nieznacznie, powierzchniowo zawilgocone, zapewne z powodu

braku skutecznej izolacji przeciwwilgociowej fundamentów. Wątpliwości budzi również stopień sprawności instalacji odprowadzającej wodę deszczową.

Zły wpływ na stan zachowania fundamentów i ścian piwnic ma również miejscowe pokrycie ich powierzchni zaprawą cementową lub mleczkiem cementowym.

Dotyczy to również wtórnej, zewnętrznej partii cokołowej. Brak widocznych śladów rozwarstwień, spękań czy osiadania w licu zewnętrznym partii cokołowej.

Kolejną przyczyną nieznacznego zawilgocenia może być również nawierzchnia i opaska z płytek betonowych od strony podwórza.



76. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od północnego – zachodu. Fundamenty i cokół bryły głównej budynku z wieżą i fragmentem elewacji szczytowej. Widok od wnętrza dziedzińca. Wtórne otwory okienne piwnic i przekształcony cokół i ściany piwnic. Widoczne wzmocnienia i zniekształcenia ścian i cokołu wieży.



77. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od wnętrza dziedzińca. Fragment zachowanych, oryginalnych tynków ścian zewnętrznych piwnic barwionych mączką ceglaną. Stan zachowania.



78. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od wnętrza dziedzińca. Stan zachowania przekształconego cokołu ścian piwnic i wieży ze spękaniem i zawilgoceniem.



79. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok od południowego – wschodu. Bryła główna obiektu – stan zachowania przekształconego cokółu i ścian zewnętrznych piwnic. Widok od wnętrza dziedzińca.



80. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok wnętrza piwnic – stan zachowania ścian z licznymi powierzchniowymi spękaniem i wykwitami.



81. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok wnętrza piwnic – stan zachowania ścian z licznymi powierzchniowymi spękaniami i wykwitami wilgoci, wtórnymi tynkami.



82. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Zespół dawnego więzienia. Budynek penitencjarny. Widok wnętrza piwnic – stan zachowania ścian z wtórnymi, odspojonymi tynkami, licznymi powierzchniowymi spękaniami i wykwitami.